

en dat de hoogste Japanners met deze lieden klaarlijk contact hebben, is van betekenis.<sup>1</sup>

In september '43 maakte Radio Djakarta bekend wie op Java tot lid van de Centrale Adviesraad waren benoemd. Van der Plas kón niet aannemen dat al die vooraanstaanden werkelijk aan Japanse kant stonden. 'Men mag', schreef hij aan van Mook,

'van lieden die in de *Poetera* of in centrale raden zitten evenmin als van Hoesein zonder meer aannemen dat zij verraders zijn. Het doel van Japan is tweeledig. Enerzijds ons op te zetten hen als Quislings te beschouwen en te behandelen, anderzijds om deze lieden te overtuigen dat zij hopeloos gecompromitteerd zijn en dat dus hun enige kans ligt in een Japanse overwinning. Hier tegenover past fijn spel. Ruw gezegd: het vermoeden uitspreken dat deze lieden wèl, al dan niet gedwongen, in raden of organisaties zitten, maar alleen omdat dit hun een kans tot organiseren biedt en dat straks bij de herovering wel blijken zal dat zij geen Quislings maar goede vaderlanders en democraten zijn. . . Dit fijn spel kunnen onze Nederlandse *Nigis*-mannen niet spelen. Zij hebben de neiging scherp uit te vallen en de zaak scherp te stellen.'<sup>2</sup>

Vijf maanden later, in februari '44, bleek van der Plas tussen hoop en vrees te zweven: hoop dat, zo schreef hij in een memorandum, op Java 'in the case of an Allied invasion everybody, except a very few too compromised Quislings, would help the Allied forces' en dat dat zeker ook in alle Buitengewesten zo zou gaan ('in the outer islands anti-Japanese feelings have taken a form of passionate devotion to the old Dutch colours') – vrees dat de Japanners Indië zouden moeten ontruimen, waarbij zij Nederland een onaangename verrassing zouden bereiden: 'I expect that, when an evacuation approaches, they will suddenly grant complete independence to some sort of Government of Quislings, hoping thereby to prepare a come-back in the future.'<sup>3</sup>

In augustus '44 kwam plotseling het radiobericht dat de Japanners Hoesein Djajadiningrat als hoofd van het departement van godsdienstzaken hadden vervangen (een vervanging waarbij Hoesein als het ware boeten moest voor het feit dat bij de hongeropstanden die zich in januari,

<sup>1</sup> Loekman Djajadiningrat kon de bezorgdheid van van der Plas niet delen. 'Zij die met de Japanners samenwerken uitsluitend in het belang van de bevolking', vormden, zo antwoordde hij, 'verreweg de meerderheid. Op hen kunnen we straks bouwen als op een rots.' (brief, z.d. (okt. 1943) van Loekman Djajadiningrat aan van der Plas (a.v.) <sup>2</sup> Brief, 24 sept. 1943, van van der Plas aan van Mook (a.v., Coll.-van der Plas, B 8). <sup>3</sup> Van der Plas: 'Situation in the Netherlands Indies' (19 febr. 1944), p. 7, 9 (a.v., B 11).